

Dialekt- och folkminnesarkivet
Uppsala

31385

HÄRJEDALEN

Överhogdal

16/2 1979

Eurenius, Stina, 1979

Svar på ULMA:s frågelista M 23 Folkminnen
rörande skörden

6 bl.4:o

31385

1.

Landsmålsarkivets frägelista M 23.

Här på orten fanns inga regler för skördetiden. Det syntes ju på kornet när det var fullmatat. Lars, Susanna och Klara var fruktade järnnätter, liksom Bartolomeus (= "Bärsk mäss"). Dessa nätter bevakades nog. Då kunde det hända att ett rep drogs över åkern för att hålla avon i rörelse eller att brasar fändes om det ej var bondfarligt, rödeldar.

Förut fick folk söka sig till höjterna för att få potatis och korn. Efter myrars utlikning har det blivit bättre på det här århundradet.

Vissa regler fanns ju på sätt och vis i fråga om tiden. Myrslåttern f. ex. skulle vara veckan efter midsommar, för sedan skulle böskörden, slåtterna, fa vid som brukade räcka i tre veckor. I mellan tiden mellan slåt och skörd var det lövfäkt.

Efter vattendragen i Härjedalen var det slätterängen, en del kallades rönning f. ex. Linrönningen efter Linaån, andra kallades slättänge f. ex. "op me äa" Hosaån.

Skilnaden var nog den att slättängyet hade fattare mark, rönningen mera myrlik mark.

På slättänge var de en rad små Turor

brövt me ett Tourt kort gräs som kallades heras,
 Den var hårdtett för lie eggen att slå av, men det
 hette "File på maran mensdaggen låg kvar". Därför
 va slätt kåran ope mä sola klocka Tre, ä lie bygn-
 inga ska opätte ånga". Det var ledan "läu sôm
 användes te nattlogi na Timer i heras, mä klää prä,
 mä en sökell utta för döra, för mygga."

Myrtröet i myrsälften sattes opp i vinter-
 hässjor, de "håschan" va ligre, kortare ä bredare än
 vanliga höhässjor. Översta lagret skulle vara Faktjäm-
 mor, de var bredare än vanliga hötjämmer, för att
 vättnet skulle rinna av. Dessa vinterhässjer stod
 ju ute i ar och skur hela sommaren och hösten
 ända Tills snön och kålen kom, och ändå var tröet
 helt ostakat. Vintervägen Till fäbodarna gick
 mest hela vägen efter myr. Det tröet skulle ock-
 så köras hem innan det kom för mycket snö.
 Trös inte marcon Till, innan snön kom måste
 vägen framnas för att kunna frysas på den bar
 hästfötterna. Då var det för markägarna att
 följäs åt och frampa upp den mils långa vägen
 fram a Till baka på dagen. Det var väl då man gång

3. Tryggarna kom till användning. Tryggen" fanns även för hårt fötten. Tryggen har nog ej använts på det här århundradet. Myr o. ångslätter kom ur bruk respektive för o. Fjögotalet.

Jag tycks minnas varmare somrar i min barndom och uppväxt, än det varit under senare år.

Kan ej minnas annat än att skörden blev färdig i augusti. Det var ingen särskild dag som den skulle böja. Ingen särskild klädsel, sädesholkar eller moträtter, uppdrag eller vidskepligheter av något slag förekom.

Kvinnor arbetade aldrig med bön, det var för tungt, de tog upp säden, band den samtidigt till kärvar. Dessa lades i högar på lämpligt avstånd tre i botten, två uppå o. två till o. en överst med axen vända mot höder. Då var det lätt för karlarna att få upp dem på skydstöran. Barnen kunde hjälpa till med att lägga i kop kärvarna. Skyldningen tog ur bruk efter 1915, det gick fortare att träsja halmen. Då köptes två motorfröskovel in i byn som ambulanta och fröskade åt hela byn. Dessa bytte nu ut de gamla hemgjorda fröskovel som fanns i de stora gårdarna som drogs med vattenkraft eller

4. kördes runt med en häst, s. k. vandringsfrösk. Det hemma gjorda fröskverk som drogs med vattenkraft var finurligt gjort, helt av stabilt Fräviske, det krängde aldrig. Då fröskades samtidigt som skörden kördes in och gick så länge som vattnet i dammen räckte. Halmen matades in i matbordet på övre våningen och äkte sedan ner genom en bred trätrumma på nedre botten över en skak som skakade ur agnarna, kornet kom på sidan om, onen fick behandlas efteråt genom en särskild s. k. kastmaskin för att bli riktigt rört.

Den här frösk drogs av ett stort kraftigt vattenhjul av Frä som var lika högt som ladan. En lång Fräränna ledde vattnet från dammen över hjulet.

En slipsten var också kopplad till vattenhjulet. En liten pojke från gården, för mycket länge sen, hade väl varit med och sett på hur det gick till att slipa. Han kom på idén att också han skulle kunna göra det, öppnade dambluckan och sprang ner till slipstenen, men fastnade i rammorna och drogs med över det stora vattenhjulet och omkom.

Det stora hjulet murade och dammen förstördes genom schackning för järnvägen 1915-16.

Et välsvant och rent fröskverk var slut.

5.

Efter fröskningen, så att allt korn var färdigt, hövdes det till bastun och förskades. Därefter var det färdigt för malning, kvarnen låg längst uppe i byn, senare i Ytterhogdal.

Bekymmer med råttor var det ej. Vi har inga storråttor och kornet förvarades i säcker.

Några tyder g. märken har jag ej hört något om. Skördekalas var ej tid för.

Ärtor har endast använts som grönfodas har ej fröskats. Det är endast korn huvudsakligen som odlats på detta århundrade och endast till husbehov.

Min far som var född 1852 berättade att i hans ungdom såddes lin, och därmed vittnar ju alla verktyg för linberedning som funnits i gårdarna. Av blaggarnet vävdes tyg till ^{arbets} skjortor g. byxor för sommarbruk åt karlarna, det var ett vasst tyg g. blev slitet med bomullens intåg.

Potatisen fick småpojkar i halv växt åldern hjälpa till med. Den fogs upp sista veckan el. mitten av september. Var det en sommar blev det nypäror i Olsmässarners i början av aug. Michaeli skulle allt vara klart och den firades som en vanlig storhelg.

6. men det var en tradition att juust vid Mikkelsmäss
kom ungdomarna från Ålvros och hälsade på. Det
började med kyrkkelg, fortsatte sedan med lekar
och dans. Då bjöds det konster på flötgiöt och
grynost eller gäm, gum som den kallas i övriga delar
av Hälsedalen. Inga särskilda upptåg har sports före-
kom. Nu var det frivolka, allt arbete koppelades bort.
Nu skulle det vilas utefter det brådskaende arbetet med
slätter o. skörd. Dessa seder upphörde med 1800 talet.

Upptecknare: Stina Eurenus, f.21/10 1899

Överhogdal den 14/2 1979

ULMA 31385. Stina Eurenus. 1979
HRJ. ÖVERHOGDAL
Frgl. M 13